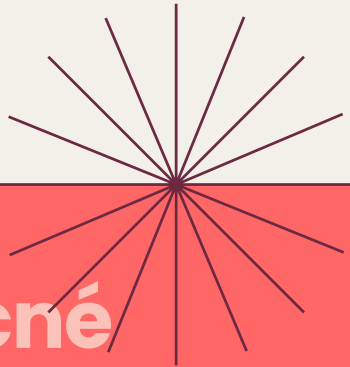

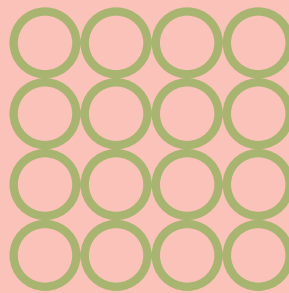
Ako získať silnejšiu podporu verejnosti

Príručka pre obecné
samosprávy a pre
všetkých, ktorí sa
usilujú presadzovať
inkluzívne projekty
v ich obci.

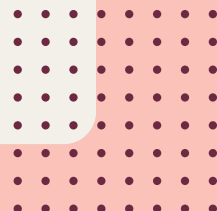
Úvod

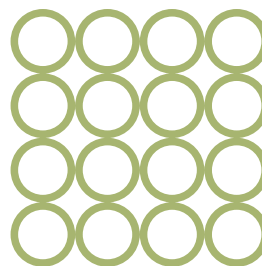
Presadzovanie politík, ktoré sú adresované primárne ľuďom žijúcim v rómskych komunitách, často naráža v konkrétnych podmienkach mnohých obcí na nepriaznivé reakcie verejnosti. K nepochopeniu a odmietaniu dochádza napriek tomu, že projekty v konečnom dôsledku prinášajú úžitok všetkým. Ochota nerómskych obyvateľov a obyvateľiek podporiť politiky na zlepšenie životných podmienok Rómov a Rómok je pritom pre úspech takýchto projektov zásadná. Hľadali sme spôsoby, ako podporiť miestnych lídrov (najmä starostov a starostky) v efektívnej komunikácii, vďaka ktorej by dokázali získať podporu verejnosti pri realizácii inkluzívnych projektov s možnými pozitívnymi dopadmi nielen na obyvateľov z marginalizovaných rómskych komunít, ale aj na celú obec.

V rámci projektu *Zvyšovanie podpory verejnosti voči inkluzívnym politikám na lokálnej úrovni* nás zaujímalo, **ako dokážu predstavitelia jednotlivých obcí presvedčiť obyvateľov a obyvateľky, poslancov a poslankyne a celkovo verejnú mienku vo svojej obci, že projekty zamerané na benefity integrácie sociálne vylúčených skupín Rómov sú celospoločensky prínosné** a dokážu mať pozitívny efekt na celú obec. Skúmali sme, ako verejná mienka nazerá na podporu ľudí žijúcich v marginalizovaných rómskych komunitách a pýtali sme sa starostov a starostiek na ich skúsenosti s presadzovaním tzv. projektov pre Rómov. Zrealizovali sme viaceré prieskumy, ktoré nám umožnili **získať obraz o verejnej mienke na lokálnej aj národnej úrovni a zároveň zachytiť názory Rómov a Rómok žijúcich na Slovensku** – hlas, ktorý v prieskumoch verejnej mienky na Slovensku stále chýba.

Jedným z projektových výstupov je aj tento manuál. Čerpá z výskumu, ale aj zo skúseností mnohých obcí a z praxe komunikačnej agentúry. Je určený pre lokálnych lídrov, špecificky pre starostov a starostky, ale aj iné orgány samosprávy obcí, jednotlivcov či organizácie, ktoré vo svojich snahách zlepšovať kvalitu života v obci narážajú na limity efektívnej komunikácie s verejnosťou. Manuál má ambíciu slúžiť tým, ktorí sa usilujú získať verejnú podporu pre inkluzívne projekty a zlepšovať vďaka nim nielen životné podmienky Rómov a Rómok, ale aj všetkých obyvateľov danej obce.

Čo sa v manuáli dozviete?

Prečo je problematické presadzovať v slovenských obciach inkluzívne politiky

Starostovia a starostky mnohých slovenských obcí, v ktorých žijú ľudia aj v marginalizovaných rómskych komunitách, sa na dennej báze stretávajú s množstvom prekážok a ťažkostí. Možností na zlepšenie spolunažívania rómskeho a nerómskeho obyvateľstva je viacero, no politickí predstavitelia obcí často narážajú na nepochopenie a nevôľu. Z tohto dôvodu môže byť presadzovanie inkluzívnych politík problematické.

Čo a ako sme skúmali

Od roku 2018 do roku 2021 sme zrealizovali sériu výskumov a experimentov, v ktorých sme zisťovali, ako sa k podpore marginalizovaných rómskych komunít stavia slovenská populácia aj lokálna verejná mienka v konkrétnych obciach. Chceli sme tiež zachytiť názory Rómov a Rómok žijúcich na Slovensku.

Ako môžeme dobrou komunikáciou získať podporu verejnosti

Na základe nášho výskumu sa nám podarilo identifikovať niekoľko odporúčaní pre starostov, starostky či iných politických i nepolitických predstaviteľov a organizácie, ktorí chcú vo svojej obci zrealizovať projekty na podporu inklúzie Rómov a Rómok žijúcich v podmienkach sociálneho vylúčenia. V tejto časti manuálu nájdete konkrétne komunikačné stratégie, ktoré zvyšujú šancu, že dôležitú časť verejnosti povzbudíte k pochopeniu a podpore.

Prípadová štúdia: stavba materskej školy pre všetky deti

Na ukážke fiktívnej prípadovej štúdie si ukážeme, akým spôsobom sa dajú v praxi využiť komunikačné odporúčania. Rozoberieme si príklad starostu obce, ktorý chce postaviť novú materskú školu pre rómske a nerómske deti s kapacitou zodpovedajúcou aktuálnej potrebe obce. V prípadovej štúdii využijeme aj reálne skúsenosti starostov a starostiek, ktorí boli partnermi v našich výskumných aktivitách.

Prečo je v slovenských obciach problematické presadzovať inkluzívne politiky

Fakty z Atlasu rómskych komunít

Podľa Atlasu rómskych komunít z roku 2013 žije na Slovensku vyše 402 000 Rómov, čo predstavuje 7,45% populácie. Približne 95 000 Rómov žije na okraji obcí, 46 000 Rómov žije v getách v rámci miest a dedín a ďalších 74 000 žije v segregovaných osadách. V Atlase sa uvádza, že existuje 14 rómskych osád, v ktorých majú obyvatelia až nepredstaviteľne zlé životné podmienky – žijú tu bez tečúcej vody, kanalizácie, elektriny či plynu.

Správa tiež uvádza, že až 42% rómskych osád nemá kanalizáciu a 7,2% domácností vôbec nemá pitnú vodu. V chatrčiach žije 31 000 Rómov a jedna tretina pôdy, na ktorej sa nachádzajú rómske osady, sú pozemky so sporným vlastníctvom. Situácia mnohých lokalít je odrazom politických rozhodnutí, historických udalostí s pretrvávajúcimi dôsledkami, tradičného usporiadania medziskupinových vzťahov a nerovností odovzdávaných medzi generáciami.

Približne tri štvrtiny Rómov na Slovensku žijú v nejakej forme izolácie, čo ich odsudzuje na uväznenie v cykloch chudoby, diskriminácie a rasového násillia. V niektorých lokalitách nerómski obyvatelia a ich rómski susedia spolunažívajú vedľa seba spôsobom podporujúcim vzájomný prospech pre všetkých občanov v obci. V inej obci, len o pár kilometrov ďalej, vidíme nepriaznivé životné podmienky a polarizované vzťahy. Schopnosť obce zabezpečiť kvalitný život pre všetkých pritom závisí aj od toho, ako jej lídri komunikujú víziu o ich obci prijateľnú pre všetkých.

V našom výskume sa ukázalo, že obyvatelia Slovenska prejavujú **veľkú mieru zaujatosti voči menšinám na Slovensku, najmä voči Rómom**. Často im prideliujú neľudské atribúty, upierajú im schopnosť cítiť, pamätať si, premýšľať, plánovať a robiť správne rozhodnutia. Nechcú, aby ich deti navštevovali škôlku spoločne s rómskymi deťmi a radšej by sa vyhli vzájomnému kontaktu. Tieto postoje pritom nezávisia od politickej orientácie alebo od intenzity náboženského života.

„Je potrebné v každej časti, kde bývajú Rómovia, rozlišovať. A to práve majoritné obyvateľstvo robí zle. Lebo všetko a všetkých dávajú do jedného vreca. No v tom vreci sú potom všetci, bez ohľadu na rozdiely.“

Z rozhovorov so starostkami a starostami

Starostovia a starostky obcí majú pomerne veľa možností a skúseností, ako realizovať rôzne aktivity v rámci národných či európskych programov pre začleňovanie Rómov, ktoré majú potenciál pozitívnej zmeny celej obce. Potrebujú však nájsť spôsoby, ako pri ich schvaľovaní získať podporu mnohých aktérov, obyvateľov a obyvateľiek a potrebujú vedieť, ako reaguje verejná mienka. Predsudky voči Rómom a Rómkam sú silné, a preto často narážajú na odpor. Je dôležité, aby vedeli, čo ovplyvňuje postoje verejnosti pri podpore výstavby komunitných centier, materských a základných škôl, projektov sociálneho bývania, pri riešení problémov s pitnou vodou, kanalizáciou alebo cestami.

„Keď sa má niečo robiť pre Rómov, tak miestni poslanci nechcú. Tých málokedy dostanete na svoju stranu tak, ako som ja nakoniec dvoch dostal. Takých, ktorí vedeli a chápali, že to má zmysel, že je to investícia do budúcnosti, ktorá tak trochu presvedčí obyvateľstvo. Áno, urobili sme škôlku a vidíme výsledky, že sa deti naučia robiť niektoré veci, ktoré doma nerobia a že to časom pomôže aj s dochádzkou v základnej škole.“

Z rozhovorov so starostkami a starostami

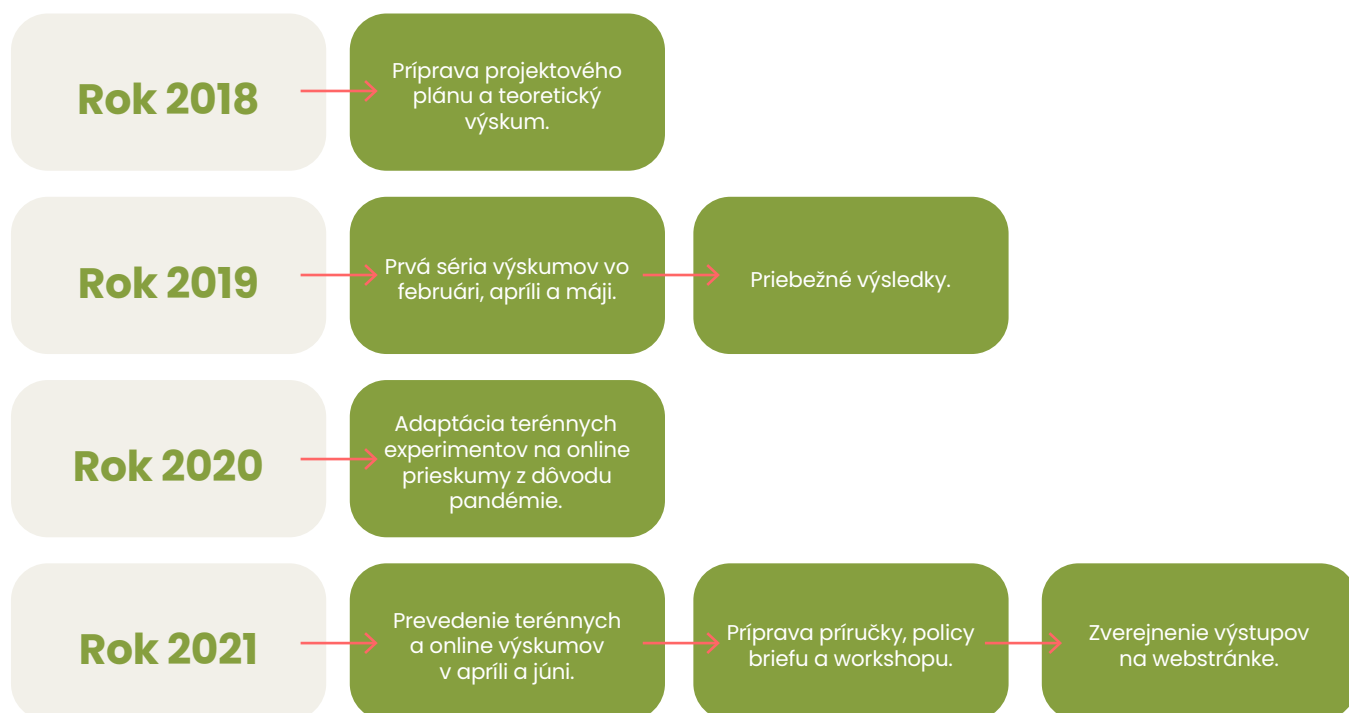
Domnievame sa, že práve testovanie rôznych typov komunikácie prostredníctvom širokej škály výskumných metód nám pomáha porozumieť tomu, ako efektívne rámcovať verejnú diskusiu s cieľom zvýšiť verejnú podporu inkluzívnych stratégií.

„Tej osvety nikdy nie je dosť, no zvoliť správny druh osvety, aby si z toho ľudia niečo odniesli, to je pre mňa taká škola... Akú formu zvoliť, ako to má vyzerať, aký to má mať rozsah, obsah...“

Marek Rakoš, starosta obce Raslavice

Ako prebiehal náš výskum a čo sme zisťovali

Od februára 2019 do júna 2021 sme pod hlavičkou projektu *Zvyšovanie podpory verejnosti voči inkluzívnym politikám na lokálnej úrovni* vykonali niekoľko dotazníkových online prieskumov a experimentov s použitím vzoriek, ktoré reprezentujú bežnú slovenskú populáciu. Výskumný projekt koordinovala Nadácia Milana Šimečku a odborné ho garantoval projektový partner Fakulta sociálnych a ekonomických vied Univerzity Komenského.

So študentským tímom fakulty sme ešte pred vypuknutím pandémie absolvovali terénny experiment v obci na severe Slovenska. Neskôr sme tiež pripravili a zanalyzovali dotazníkový prieskum mapujúci názory a postoje reprezentatívnej vzorky rómskej populácie na Slovensku. Tieto prieskumy nám umožnili získať obraz o národnej aj lokálnej verejnej mienke a zároveň zachytiť názory Rómov a Rómkov žijúcich na Slovensku, ktorých hlas v prieskumoch verejnej mienky chýba.

Pre lepšiu predstavu sme postoj respondentov a respondentiek v prieskumoch sledovali prostredníctvom rôznych dotazníkov. V nich rozhodovali napríklad o pridelení bytu medzi dvoma profilmi fiktívnych uchádzačov v rámci projektu výstavby sociálnych bytov. Profily ľudí sa menili v kategóriách ako mesačný príjem, počet detí, snaha pracovať, profesionálne zručnosti, učiteľnosť a ochota prispieť k výstavbe sociálnych bytov. Sledovali sme, ako tento výber súvisí s postojom respondentov voči spravodlivosti, stereotypizácii, Rómom, sociálnej mobilite, ale aj vnímaniu vlastného socioekonomického statusu.

Iný prieskum zase skúmal, ako respondenti a respondentky posudzujú hraničné životné situácie, v prípade, že sa týkajú buď marginalizovanej rómskej komunity, skupiny ľudí z marginalizovanej rómskej komunity, alebo jednotlivca z tejto komunity. V súvislosti s inými premennými sme zachytili to, čo ovplyvňuje ochotu ľudí pomôcť a podporiť politiku, ktorá bude prospešná pre ľudí z marginalizovaných komunít v kritickej životnej situácii.

Prostredníctvom iného výskumného dizajnu sme zase získali obraz o tom, za akých okolností sú ľudia ochotní podporiť výstavbu verejnej studne a v akej výške, aká je podpora verejnej mienky voči spoločnému vzdelávaniu rómskych a nerómskych detí, či verejnosť posudzuje nárok na podporu (napríklad výstavbu sociálnych bytov) podľa potreby žiadateľov, ktorí sú v najväčšej núdzi, podľa ich zásluh na výstavbe alebo podľa princípu rovnosti, ktorý predpokladá, že vynaložené prostriedky budú v rovnakej miere udelené rómskym aj nerómskym obyvateľom.

Na ďalších stranách
by sme sa s vami
radi podelili o naše
najdôležitejšie zistenia.

Kľúčové zistenia:

Ako môžeme dobrou komunikáciou získať podporu verejnosti

1.

Hovorme o ľuďoch, nie o skupinách:

Inkluzívne stratégie implementované na európskej, národnej a lokálnej úrovni často označujú svoju cieľovú populáciu ako „marginalizované rómske komunity.“ Ľudia však v praxi nereagujú dobre na tento typ pomenovaní, pretože im často nerozumejú, je ťažšie k nim pociťovať akúkoľvek empatiu a pojmy tohto typu v konečnom dôsledku dehumanizujú reálnych ľudí, ktorých sa opatrenia týkajú.

„Aj to je naša úloha v obci – ako priblížiť Rómov k majorite a opačne. Ako nájsť tú správnu komunikáciu, ako ponúkať jednotlivé obrazy a príbehy tak, aby sa v danej dedine ľudia navzájom lepšie spoznali.“

Marek Rakoš, starosta obce Raslavice

Keď chcete presadiť projekty, ktoré budú prospešné pre konkrétnych ľudí, je dôležité vytiahnuť týchto ľudí do popredia. Nehovoriť o komunitách, ale o konkrétnych ľuďoch.

Jazyk má veľkú moc a príbehy ešte väčšiu

Ľudia reagujú vnímavejšie a empatickejšie na to, keď sa nehovorí o marginalizovanej rómskej komunite, ale hovorí sa o ľuďoch, ktorí v nej žijú. Z pohľadu úspešnej komunikácie tiež citlivejšie reagujú na príbehy a situácie, ktoré si vedú predstaviť aj na základe vlastných skúseností. Nehovorte o objektoch svojich projektových zámerov, ale radšej na konkrétnych príbehoch ilustrujte to, čo nimi chcete dosiahnuť alebo vyriešiť. Hovorte tiež o konkrétnych dopadoch na životy ľudí, ktorých chcete svojimi aktivitami ovplyvniť.

Ak chcete napríklad zlepšiť infraštruktúru vo vylúčených častiach obce, môžete túto potrebu ilustrovať na príklade rodiny, ktorá doma nemá vodovodný kohútik, nemôže si oprat' oblečenie vo vlastnom obydľí či vypínačom svetla. Ak budete hovoriť o znevýhodnení rómskych detí vo vzdelávaní, verejnosť lepšie pochopí, ak jej problém vysvetlíte na príklade dieťaťa, ktoré doma nemá tri teplé jedlá denne, priestor na písanie si domácich úloh či pomoc s príkladmi z matematiky od rodičov, ktorí si sami nemohli dokončiť základné vzdelanie.

„Treba veľa vecí vysvetliť a hovoriť o konkrétnych ľuďoch. Nájsť takto spoločnú reč a nájsť viac ľudí, ktorí by presvedčili iných občanov na zastupiteľstve o tom, že takéto projekty sú prospešné pre všetkých.“

Radoslav Ščuka, Záujmové združenie obcí Jekhethane - Spoluzitie

Ľudia dokážu mať v tomto smere väčšie sympatie s jednotlivcami než s celými komunitami, a sú im ochotní viac pomáhať. Ak chcete napríklad presadiť projekt sociálneho bývania, tak hovorte o tom, ako tento projekt ovplyvní konkrétne rodiny, nie o výstavbe sociálnych bytov pre rómsku komunitu.

Na základe našich zistení preto odporúčame, aby ste hovorili o ľuďoch, alebo vyslovene o konkrétnych osobách a rodinách, ktoré žijú v osadách či na okraji vašej obce - nie o marginalizovaných rómskych komunitách. Projekty a opatrenia, ktoré chcete zaviesť, tak nebudú pre „komunity“, ale pre konkrétnych ľudí, ako sú aj tí, ktorým sa prihovárate. To bude viesť k silnejšej podpore inkluzívnych politík a väčšej ochote pomôcť týmto konkrétnym ľuďom a rodinám.

Odvolať sa na snahu ako spoločnú hodnotu:

Časť nášho výskumu sledovala, ako reprezentatívna vzorka obyvateľov Slovenska vníma Rómov a Rómky. Veľa ľudí na Slovensku si myslí, že Rómovia požívajú nezaslúžené výhody a nie sú vždy ochotní urobiť niečo pre to, aby si pomohli a zlepšili svoju životnú situáciu. Na druhej strane sme však zistili, že respondenti a respondentky z majority vyjadrili **silnú podporu pre hodnotu zásluhovosti**. To znamená, že ak sa niekto snaží a vyvinie špeciálne úsilie, je pre nich v poriadku, ak získa nejaký typ podpory, napríklad vo forme sociálneho bývania. Toto isté si myslí aj mnoho ľudí z reprezentatívnej vzorky Rómov a Rómok.

„Úsilie a snaha je hodnota, ktorá nás spája a je to pre väčšinu ľudí základné kritérium, podľa ktorého by sa malo rozhodovať ohľadne pomoci.“

Andrej Findor, Fakulta sociálnych a ekonomických vied UK

Stereotyp o tom, že Rómovia a Rómky nie sú dostatočne aktívni a nechce sa im pracovať, pritom nezodpovedá realite. Práve naopak – pre samotných Rómov a Rómky je úsilie dôležité ako hodnota, na základe ktorej sa rozhodne o tom, kto si má alebo nemá zaslúžiť podporu.

Medzi nerómskymi a rómskymi obyvateľmi a obyvateľkami je teda zhoda v tom, že zásluhovosť je dôležité kritérium pri rozhodovaní o tom, kto by mal byť prijímateľom pomoci prostredníctvom inkluzívnych politík. Snaha a úsilie predstavuje hodnotu, ktorú zdieľame bez ohľadu na etnicitu.

„Všetky práce, ktoré prebiehajú počas leta, či už na ihriskách, priekopách, na cintoríne, v školskej záhrade, farskej záhrade, v potoku, alebo v zime so snehom a podobne, to robím všetko s Rómami. Všetky práce. My by sme bez Rómov v obci nič neurobili.“

Jana Bl'andová, starostka obce Lenartov

L'udia si vážia snahu

Toto zistenie je veľmi dôležité. Znamená totiž, že uznanie jednotlivcov za aktívnych a pracovitých ľudí bez ohľadu na to, aké dosiahli vzdelanie alebo odbornú prípravu, má potenciál zvýšiť verejnú podporu politík sociálneho bývania a iných inkluzívnych politík.

Je tiež dôležité dodať, že zhoda, ktorú zachytili reprezentatívne prieskumy, nemusí zodpovedať situácii vo vašej obci. Z výskumu v konkrétnej lokalite napríklad vyplynulo, že nerómski obyvatelia pozitívnejšie reagujú na snahu a úsilie, zatiaľ čo rómski obyvatelia na potrebu. To znamená, že časť verejnosti tam bude s väčšou pravdepodobnosťou naklonená podporiť projekty, ktoré si vyžadujú úsilie od ľudí, ktorým prinesú úžitok. Rómovia a Rómky v tejto lokalite zase silno vnímajú hodnotu potreby, a teda pomoc tým, ktorí najviac potrebujú podporu.

Zistenia upozorňujú na to, že lokálni lídri by mali nielen apelovať na snahu a úsilie, ale takisto vytvárať príležitosti, pri ktorých môžu ľudia prejaviť snahu a následne ich snahu a prejavené úsilie verejne komunikovať a zdieľať s ostatnými. Snaha lepšie bývať sa pritom nemusí prejaviť iba účasťou na stavebných prácach, ale aj sporením či aktívnou kooperáciou s úradmi.

Hovorme o dobrých príkladoch a skúsenostiach

Odporúčanie

Na zistenia o hodnote snahy, ako aj o tom, aké dôležité je hovoriť o konkrétnych ľuďoch, nadväzuje ďalšie odporúčanie – hovorte o príkladoch, o dobrých a aj o horších skúsenostiach. Práve pozitívne príklady, hoc aj z iných obcí a miest, môžu pomôcť v boji so stereotypmi. Zdieľanie úspechov aj neúspechov môže pomôcť zrealizovať projekty lepšie a prínosnejšie. Nebojte sa hovoriť aj o omyloch a hľadať spôsoby, ako to urobiť inak.

Neodporúčame však využívať pri presadzovaní akokoľvek dobrých zámerov emócie strachu či ohrozenia. Pri komunikácii s verejnosťou môžu v prvom momente dobre fungovať, z dlhodobého hľadiska však budú prehlbovať predsudky a celkovo napätie v obci. Ak chcete napríklad presvedčiť obyvateľov o nevyhnutnosti postaviť studňu pre ľudí žijúcich vo vylúčenej komunite, neargumentujte tým, že v majorite sa prestanú šíriť choroby. Takýmto spôsobom len posilníte strach a segregáciu v obci. Namiesto toho môžete siahnuť po dobrých príkladoch a konkrétnych skúsenostiach, ktoré ilustrujú, aký dosah má pre ľudí prístup k vode.

„Treba sa snažiť o pozitívne príklady, treba ukazovať, že keď sa chce a ide sa za svojím cieľom, dá sa to. Chceme ísť príkladom, aby naše obce prekvitali.“

Miroslav Mikel', starosta obce Ďurďoš

Z praxe starostov a starostiek, s ktorými sme sa počas trvania projektu pri rôznych príležitostiach zhovárali, sa ukazuje, aké dôležité je hovoriť o dobrých príkladoch. Ak je pre vás možné spojiť sa s inými starostami a starostkami, zhovárajte sa s nimi a hľadajte inšpiráciu v prípadoch, kde sa inkluzívne politiky podarilo úspešne zaviesť. Sledujte celkový proces, úspešné momenty, ale aj čiastkové neúspechy, problematické miesta, zapojené inštitúcie aj jednotlivcov či postup miestnych lídrov.

Rovnako môže byť prínosné hľadať pozitívne príklady a skúsenosti aj vo vlastnej obci. Hovorte o individuálnych úspechoch konkrétnych ľudí či rodín, ktorým chcete svojimi iniciatívami pomôcť.

„Ak nebudeme podporovať menšiny a vytvárať podmienky na to, aby sa zapájali do projektov, tak to dopadne ako v susednej obci.“

Eva Bajtošová, prednostka, Spišský Štvrtok

Iniciatívy, ktoré pomôžu všetkým

Pre podporu inkluzívnych politík a projektov je celkovo dôležité šíriť príklady dobrej praxe a spolupráce. Medzi dobré príklady projektov, ktoré sa podarilo úspešne presadiť a zrealizovať patria napríklad tie, ktoré boli komunikované a realizované ako **projekty prospešné pre všetkých obyvateľov**.

„Je na nás, aby sme komunikovali veci typu výstavba zdravotného strediska. Pre koho to bude? Pre Rómov? Ak to budem analyzovať do detailu, tak z 52 % pre Rómov. Čiže platí tvrdenie, že robíme zdravotné stredisko pre Rómov? No z 52 % áno, zo 48 % nie. To zdravotné stredisko je aj pre okolité obce. Je pre všetkých obyvateľov. Zvýši sa kvalita služieb? Zvýši. Bude babku, ktorá predtým musela s ťažkosťami vyjsť po schodoch a teraz tam bude mať výťah, trápiť, že z 52 % je ten výťah pre Rómov a iba zo 48 % pre majoritu? Nie. Takto my argumentujeme – keď sa dá niečo získať z fondov alebo z iných externých zdrojov, čo vieme v princípe využiť my všetci, tak je hlúposť to nevyužiť.“

Ján Šurkala, starosta obce Zborov

Existuje príklad obce, sa práve vďaka tomuto princípu podarilo postaviť vodovod pre celú obec. Podmienkou projektu bolo, že pokiaľ sa natiahne vodovod do rómskej osady, tak sa rovnaká časť natiahne aj pre nerómsku časť obce. **Práve táto forma spravodlivosti a prínosu pre všetkých posilnila podporu projektu zo strany obyvateľov či poslancov.** Vďaka projektu sa nakoniec podarilo zabezpečiť vodovod pre obyvateľov celej obce.

„To, že existujú prostriedky na to, aby sa zlepšila socio-ekonomická situácia ľudí, ktorí žijú v marginalizovaných komunitách, vôbec neznamená, že sú jediní a priami beneficiári takýchto projektov. Tieto investície a podpora majú zlepšovať celkovú situáciu obce. Ale bez adresnej pomoci tým najzraniteľnejším sa to nepodarí.“

Andrea Bučková (Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity)

Začleňovanie ľudí z marginalizovaných rómskych komunít je pritom prospešné pre všetkých aj v oveľa väčšom zmysle. Nejde iba o intervenciu a podporu zameranú na jednotlivcov z vylúčenej skupiny, ale o príležitosť pre celú obec. Vďaka tomu, že sa zdvihne životná úroveň ľudí z vylúčených lokalít, sa môže predísť ďalším problémom, nehovoriac o zlepšení spolunažívania v obci.

„Keď salepší život najchudobnejších,lepší sa život celej obce.“

Rastislav Popuša, starosta obce Ostrovany

Presadzujeme dobrovoľnú účasť namiesto povinnej

Aj keď vyššie uvedené výsledky hovoria o úsilí ako o spoločnej hodnote, zistili sme, že verejná mienka uprednostňuje také politiky, ktoré od poberateľov štátnych dávok vyžadujú skôr povinnú ako dobrovoľnú účasť, napríklad pri výstavbe sociálnych bytov. To znamená, že zatiaľ čo na individuálnej úrovni verejnosť uprednostňuje jednotlivcov, ktorí vyvíjajú úsilie, na úrovni politik verejná mienka prejavovala väčšiu preferenciu voči stratégiám, ktoré vyžadovali povinnú účasť príjemcov štátnych dávok.

Toto protichodné zistenie o rozdielnych preferenciách na individuálnej a politickej úrovni je možné vysvetliť prevládajúcimi stereotypmi o tom, že Rómovia „vo všeobecnosti nie sú ochotní pracovať“. Vzhľadom na to, že široká verejnosť neočakáva, že Rómovia prejavia nejaké úsilie alebo prispajú k očakávanému výsledku, uprednostňuje preto politiky, ktoré predpisujú povinnú aktivitu.

Výsledky z prieskumu medzi rómskymi obyvateľmi však naznačujú, že oni sami uprednostňujú dobrovoľnosť pred povinnou účasťou na výstavbe sociálneho bývania.

Tieto zistenia môžu varovať pred tým, aby ste v projektoch presadzovali povinnú účasť Rómov, čo môže posilniť a rozšíriť už existujúce stereotypy. V skutočnosti je možné tieto stereotypy oslabovať prostredníctvom programov s dobrovoľnou účasťou. Práve tie totiž môžu ponúkať príležitosť zapojenia sa a silnejšiu mieru podpory na lokálnej úrovni, a to za aktívnej účasti cieľovej populácie týchto inkluzívnych politik, a teda samotných obyvateľov marginalizovaných komunít.

„Ak chceme so stereotypmi niečo urobiť, takéto politiky by sa mali nastavovať ako dobrovoľné a nie povinné. Ak sa nastavia na dobrovoľnú účasť, tak sa bude do nich chcieť viac ľudí zapojiť samých od seba a navyše bude toto nastavenie viesť k tomu, že sa takýto stereotyp bude oslabovať.“

Andrej Findor, Fakulta sociálnych a ekonomických vied UK

Prípadová štúdia: stavba materskej školy pre všetky deti

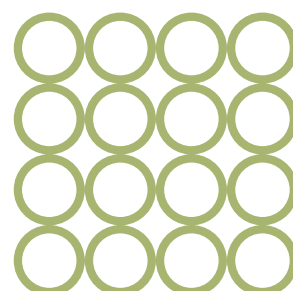
Podme si teraz odporúčania z predchádzajúcej kapitoly a ich využitie ilustrovať na konkrétnom prípade. Predstavte si, že starosta fiktívnej obce Makovník a jeho tím považujú za správne a užitočné pre celú obec, aby sa v nej postavila nová materská škola, ktorú by navštevovali rómske aj nerómske deti a ktorá by kapacitou zodpovedala aktuálnej potrebe obce.

Charakteristika obce

Obec so svojimi 2 400 obyvateľmi reprezentuje v rámci Slovenskej republiky obce s pomerne vysokým počtom obyvateľov (85 % obcí Slovenska má do 2000 obyvateľov). Demografický vývoj obce je za ostatných 20 rokov veľmi vyrovnaný v rôznych ukazovateľoch, pričom trvalo bývajúce obyvateľstvo má mierne stúpajúcu tendenciu. Najpočetnejšie zastúpené sú vekové skupiny od 30 do 39 rokov a skupina 5- až 9-ročných detí.

Z pohľadu počtu obyvateľov je obec rozdelená rovnomerne na rómsku a nerómsku časť. Vzťahy medzi týmito skupinami obyvateľov sú zlé a skupinová segregácia sa prejavuje v rôznych oblastiach miestneho života (kultúra, zdravotná starostlivosť, školstvo aj rozhodovanie obecného zastupiteľstva).

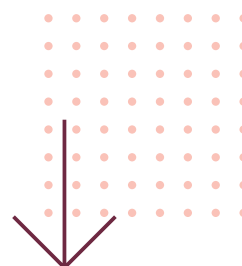
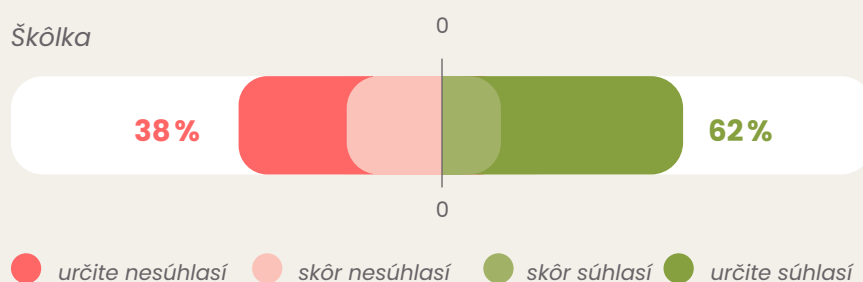

Prieskum verejnej mienky:

V rámci našich výskumných aktivít sme reálne vykonali prieskum verejnej mienky v obci s podobnými charakteristikami, ktorú ale nebudeme menovať. Prieskum verejnej mienky na tému spoločnej škôlky priniesol nasledujúce zistenia:

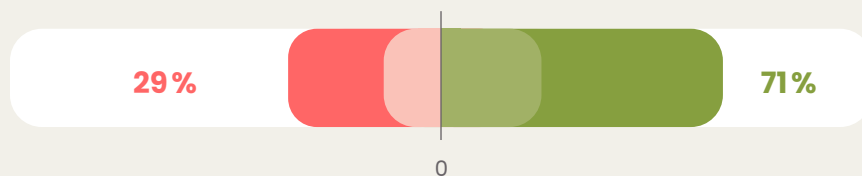
Reakcia na výrok:
Rómske a nerómske deti by mali chodiť do tej istej škôlky.

Škôlka

Otázka 1:

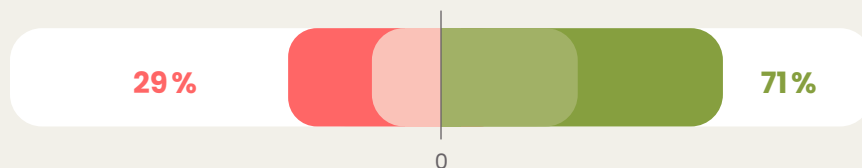
Do akej miery súhlasíte alebo nesúhlasíte s tým, aby obec postavila novú škôlku, ktorú by navštevovali rómske aj nerómske deti?

● určite nesúhlasí ● skôr nesúhlasí ● skôr súhlasí ● určite súhlasí

Otázka 2:

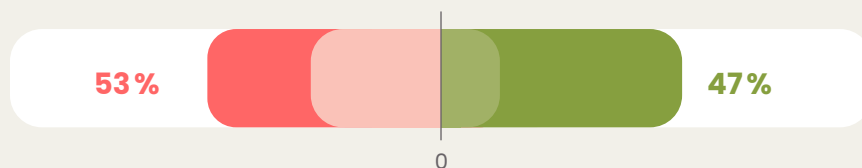
Ako by ste hlasovali o tom, či by mala obec postaviť novú škôlku, ktorú by navštevovali rómske aj nerómske deti? Hlasovali by ste za alebo proti?

● určite proti ● skôr proti ● skôr za ● určite za

Otázka 3:

Myslíte si, že väčšina obyvateľov vašej obce by súhlasila alebo nesúhlasila s postavením novej škôlky, ktorú by navštevovali rómske aj nerómske deti?

● určite by nesúhlasila ● skôr by nesúhlasila ● skôr by súhlasila ● určite by súhlasila

Väčšina opýtaných súhlasí s výstavbou škôlky pre rómske aj nerómske deti, a tak by aj hlasovali.

Približne polovica obyvateľov si myslí, že ostatní obyvatelia by súhlasili s výstavbou, zatiaľ čo polovica predpokladá, že ostatní by nesúhlasili.

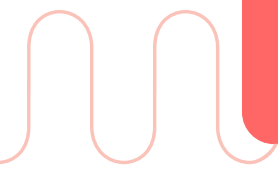

Diskusia na obecnom zastupiteľstve:

Na obecnom zastupiteľstve prebehne o návrhu diskusia. Návrh starostu vychádza z toho, že je zákonnou povinnosťou obce zabezpečiť pre všetky deti v obci predprimárne vzdelávanie. Predpokladá, že kvalitná škôlka umožní nerómskym rodičom ponechať deti v obci a nemíňať prostriedky na dopravu mimo lokality, pričom spoločnú škôlku vníma aj ako spôsob predchádzania segregácii. Starosta si je vedomý, že 5 % spoluúčasť na stavbe škôlky si obec nemôže dovoliť bez úveru.

Počas obecného zastupiteľstva sa ukáže, že veľká časť poslancov je proti stavbe škôlky. Medzi argumentmi proti jej výstavbe zaznejú aj nasledovné:

- Zadĺženie obce je príliš vysoké, momentálne si to nemôžu dovoliť a mali by prioritizovať iné veci.
- Rómske deti aj tak nechodia do škôlky, keď nemusia.
- Je to investícia do čiernej diery.
- Deti k hodnotám aj tak musia viesť rodičia, nie škôlka – takže je zbytočné sa o to pokúšať.
- V spoločnej škôlke sa spomalí vývin nerómskych detí a naučia sa len nadávky.
- Nerómski rodičia nebudú svoje deti do tejto škôlky dávať.
- „Prečo by sme mali byť prví? Nechceme byť pokusné králiky.“ Treba počkať a pozrieť sa, ako to funguje inde.
- Ani niektorí rómski rodičia nevidia v škôlke význam (základná škola podľa nich deťom stačí). Materská škola si vyžaduje financie navyše, nevidia jej benefity.
- Rómski rodičia sa tiež obávajú, že ich deti budú v škôlke čeliť diskriminácii.

Na čom by mala byť založená presvedčivá komunikácia v prospech škôlky?

V tomto bode prichádza ťažká úloha starostu, ktorý musí zvážiť, ako bude reagovať na podnety na zastupiteľstve a čo budú jeho ďalšie kroky.

0.

Komunikácia s obyvateľmi a príprava na zasadnutie

Dôležitým bodom, ktorý sa v rozhovoroch so starostami a starostkami často opakoval, bolo, že je potrebné ešte pred samotným zasadnutím a hlasovaním o návrhu naň „pripraviť pôdu“. V prvom rade je dôležité hovoriť s ľuďmi, pre ktorých má byť projekt prospešný, a teda so samotnými rodičmi (rómskymi aj nerómskymi), ktorých deti by mohli škôlku navštevovať. Komunikácia s nimi vám pomôže zistiť, aké obavy alebo výhrady voči návrhu majú a čo by reálne od škôlky potrebovali. Vďaka takémuto prieskumu medzi obyvateľmi môžete samotný návrh ešte upraviť tak, aby bol pre jeho prijímateľov čo najprospešnejší.

Následne sa môžete o návrhu zhovárať s obyvateľmi, ktorí budú dôležití pre jeho schválenie – v tomto prípade napríklad s členmi obecného zastupiteľstva. Budete sa môcť lepšie pripraviť na ich prípadné výhrady a vopred zistiť, či viete nájsť riešenia.

1.

Hovorme o ľuďoch, nie o skupinách

V rámci komunikácie pred zasadnutím (s jednotlivými obyvateľmi obce), ale aj počas neho, je dôležité hovoriť o tom, komu vlastne škôlka pomôže. Hovorte o deťoch a rodinách a pripravte si konkrétne príklady toho, ako môže byť takáto predškolské zariadenie potrebné. V tomto prípade by ste mohli použiť nasledujúce argumenty:

- Pre rómske deti je dôležité navštevovať škôlku, aby získali základné zručnosti a návyky. Naučia sa tiež navštevovať takýto typ zariadenia a budú svoj čas tráviť zmysluplne.
- V škôlke sa rómske deti naučia slovenčinu a potrebné základné poznatky, vďaka čomu budú mať lepšiu šancu uspieť na základnej škole.
- Pokiaľ sa tieto deti lepšie pripravujú na školu, môžete sa v obci vyvarovať budúcich problémov na škole.
- Rómske aj nerómske deti sa budú od seba učiť navzájom a budú sa od malička učiť spolu vychádzať.
- Rodičia nerómskych detí nebudú musieť svoje deti vozit' ďaleko do škôlky - ušetria čas aj financie.
- Pokiaľ je to možné, nájdite konkrétny príbeh dieťaťa z miestnej vylúčenej komunity, ktoré navštevovalo škôlku a malo to preň konkrétne benefity a priblížite tieto pozitívne vplyvy na dieťa aj danú rodinu.

2.

Odvolávajme sa na snahu ako spoločnú hodnotu

Nájdite v tomto projekte možnosti, ako doň zapojiť snahu a úsilie ľudí, pre ktorých je určený. Môžete napríklad zapojiť rodičov do stavby škôlky alebo neskôr do jej prevádzkovania. Obyvatelia a obyvatelky obce sa môžu v škôlke zamestnať ako pomocní aj odborní pracovníci a jej pozitívny vplyv sa tak ešte rozšíri.

Tému snahy môžete v tomto prípade identifikovať aj u detí - deti, ktoré budú škôlku navštevovať, budú samy prejavovať snahu a úsilie. Vďaka nim môžu mať neskôr šancu na lepšie vzdelanie a o niečo lepšiu štartovaciu čiaru. Každé dieťa má predsa právo na vzdelanie.

3.

Hovorme o dobrých príkladoch a skúsenostiach

Poradte sa so starostami či lídrami z iných obcí a skúste nájsť také, v ktorých inkluzívna škôlka funguje. Zozbierajte ich skúsenosti a poradte sa aj o tom, ako zvládli prípadný odpor vo svojej obci. Opýtajte sa ich na obavy, ktoré majú obyvatelia vašej obce a možno sa dozviete nápady na inovatívne riešenia. Pokiaľ sa dozviete o pozitívnych skúsenostiach a nájdete príbehy škôlok, ktorým sa úspešne darí, zdieľajte ich následne s obyvateľmi. Ilustrujte na ich príklade:

- ako zvládajú a riešia prípadné ťažkosti,
- ako v danej obci vyriešili témy, ktorých sa vaši rómski aj nerómski obyvatelia obávajú (napr. diskriminácia medzi deťmi, prerušenie dochádzky a pod.),
- aké pozitívne dopady malo vybudovanie takejto škôlky pre obyvateľov danej obce – buďte čo najkonkrétnejší.

Nezabudnite tiež na dôležitý pozitívny faktor – a to, že obyvatelia majú tendenciu podporovať projekty, ktoré budú prospešné pre všetkých. S ohľadom na to môžete použiť nasledujúce argumenty:

- spoločná škôlka pomôže v obci zharmonizovať vzťahy medzi rómskym a nerómskym obyvateľstvom,
- vďaka škôlke budú mať všetci rodičia svoje deti priamo v obci a nebudú musieť ďaleko dochádzať. Škôlka môže v konečnom dôsledku pritiahnúť deti a rodiny aj z okolitých obcí,
- ide o dlhodobú investíciu, ale neinvestovať je kontraproduktívne – vďaka tejto investícii sa obec opäť posunie o krok bližšie k rozvoju.

4.

Presadzujme dobrovoľnú účasť namiesto povinnej

V neposlednom rade je dôležité, že navštevovanie škôlky nebude pre miestnych obyvateľov a ich deti povinné, ale dobrovoľné. Pokiaľ rodičia budú chcieť a bude sa im páčiť, ako škôlka funguje, môžu do nej deti kedykoľvek zapísať. Rovnako môžu deti zo škôlky vziať, ak niečo nebude v poriadku. No zdôrazňujte, že je v záujme celej obce, aby škôlka fungovala a mala pozitívne dopady pre všetkých.

„Niektoré projekty sú systematicky cielené na prácu s komunitou, ale efekt bude pozitívny pre všetkých. Komunitné centrum je napríklad projekt čisto pre Rómov, nazvime to tak. Má to teda nejaký pozitívny efekt na majoritu? Má. Je to vzdelávacia inštitúcia, deti si tam robia úlohy a získavajú dobré návyky. Kto je tam zamestnaný? Traja ľudia z majority? Tri zamestnankyne, ktoré musia mať isté vzdelanie, vďaka čomu sa podporuje zamestnanosť. Aj projekty, ktoré sú primárne cielené na Rómov budú mať pozitívny efekt na všetkých. A my do toho nemôžeme ísť štýlom, že toto je pre Rómov, toto je pre nerómov a ty sa tu nemôžeš hrať, lebo je to rómske ihrisko.“

Ján Šurkala, starosta obce Zborov

Ďakujeme:

Všetkým starostkám a starostom, ktorí s nami ako partnerky a partneri v projekte v rokoch 2019 – 2021 zdieľali svoje skúsenosti a prispievajú k budovaniu obcí, v ktorých sa žije dobre všetkým.

Účastníckam a účastníkom konferencie Obec pre všetkých: Ako zvýšiť podporu verejnosti voči inkluzívnym politikám (28. – 29. 9. 2021).

Pestrému projektovému tímu v rôznych zloženiach a etapách.

Vznik dokumentu bol podporený v rámci European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme 2014-2020 (Grant. No. 809869 – PERCOM – REC-AG-2017/REC-RDIS-DISC-AG-2017). Za obsah publikácie sú zodpovední výlučne partneri projektu a neodráža názory Európskej únie.

Príprava dokumentu: NMŠ, Seesame, FSEV (2021)

Grafická úprava: Provocation Bureau

Jazyková korektúra: Mgr. Danka Šmatlíková

Nadácia Milana Šimečku nesie meno významného československého disidenta, filozofa a spisovateľa Milana Šimečku (*1930 – †1990). Vznikla v roku 1991 a pomáhala s demokratizačnými procesmi a budovaním občianskej spoločnosti. Od revolúcie prešlo Slovensko dlhú cestu, s ktorou sa vyvíjalo aj naše smerovanie. Chceme Slovensko ako otvorenú krajinu, ktorej záleží na ľudských právach a odmieta nenávisť. Vďaka rešpektovaniu rozmanitosti dokáže naplno využiť potenciál nás všetkých.

Nadácia rozvíja svoje aktivity v programoch Vedieť nestačí, Spoločnosť pre všetkých a [fjúžn].

V programe Spoločnosť pre všetkých sa snažíme podporovať obce, školy a inštitúcie, aby dokázali zohľadňovať rôznorodosť ľudí, mysleli na slabých, vylúčených a zraniteľných a budovali inkluzívne prostredie. Reagujeme adresne, ale s ambíciou poukazovať na prenositeľné skúsenosti a modely súdržného spoluzitia. Odpovede nachádzame prostredníctvom výskumu, analýz a skúsenosti z praxe.

www.obecprevsetkych.sk

Kontakt:

Nadácia Milana Šimečku, Svoradova 747/5
811 03 Bratislava
nms@nadaciamsk
nadaciamilanasidecku.sk

Program Spoločnosť pre všetkých:

Zuza Bošiel'ová, zuza@nadaciamsk,
00421 (0) 918 713090

V roku 2021 máme 30 rokov:

<https://nadaciamilanasidecku.darujme.sk/30rokov/>